

Welcome Stranger. Een kleine geschiedenis Marianna van der Zwaag

Wat gebeurt er als de ontmoeting met kunst plaatsvindt op een andere plek dan het museum, bijvoorbeeld in het huis van de kunstenaar? Het bekende dat vreemd wordt, het vreemde bekend.

Als je over de Ten Katemarkt loopt kan het dat je vanuit de Hasebroekstraat ineens een wat vreemd geluid hoort. Dat is de kalkoen van kunstenaar Simon Wald-Lasowski. Als een ware koekoek komt het beest elk half uur naar buiten. Tot groot plezier van de buurt. ‘Dit zijn de kleine dingen die het leven leuk maken’, zegt de overbuurman. Simon kreeg de vraag of hij mee wilde doen aan een project waarbij kunstenaars kunst maken op de gevel van hun eigen huis.

Welcome Stranger organiseerde de afgelopen jaren een serie tijdelijke interventies met kunst in de straten van Amsterdam. Kunstenaars werden uitgenodigd nieuw werk te maken op, aan of mét de eigen woning. Daarmee werkten ze in het onontgonnen gebied tussen de persoonlijke en publieke ruimte. Bovenstaand fragment van AT5 beschrijft de koekoeksklok die Simon Wald-Lasowski van zijn huis maakte. Elk halfuur kwam er een mollige kalkoen uit het zolder-raam tevoorschijn die, eenmaal aangekomen op de uiterste punt, een lange tong uitrolde en een krakerige schreeuw liet horen. Het technisch vernuftige kunstwerk was als een speelse, hallucinerende glitch. Ook ontregelend was de airco die Minne Kersten aan haar huis hing en waarmee ze rookringen de straat in liet blazen; of het roodmetalen hekwerk dat Lucas Lenglet voor alle ramen van zijn hoekhuis monteerde, waarmee zijn woning in een kooi veranderde.

Sommige bijdragen stopten niet bij aanvang: Smàri Robertsson ontwikkelde drie nieuwe performances die hij drie maanden lang vanuit zijn raam opvoerde. Radna Rumping presenteerde als aanvulling op haar wandeling met audio-essay een radioshow vanuit haar woonkamer. Onzichtbaar voor de luisteraar dook ze in de inbouwkast waar ze haar platencollectie bewaart, van waaruit ze het nummer ‘Stepping Into Tomorrow’ van Donald Byrd liet horen. Zo meanderde Welcome Stranger de afgelopen twee jaar door Amsterdam en claimde op onnadrukkelijke wijze de openbare ruimte. Voorbijgangers werden onverwacht bezoeker of deelgenoot, en plekken waaraan men wellicht al jarenlang gedachteloos voorbijliep werden opeens met andere ogen bekeken.

Marianna van der Zwaag (1971) studeerde kunstgeschiedenis (MA) aan de Universiteit van Amsterdam en geeft sinds 2017 een nieuwe impuls aan Welcome Stranger. Als curator houdt ze zich daar bezig met kunst laten ontstaan op onverwachte plekken, midden in woonwijken, en het stimuleren van samenwerkingen tussen kunstenaars onderling. Marianna woont en werkt in Amsterdam, waar zij sinds 2017 ook werkt als curator hedendaagse kunst en erfgoed bij de Oude Kerk.

In de jaren negentig begon Welcome Stranger als een serie eigenzinnige projecten georganiseerd door kunstcritica en curator Marjolein Schaap en kunstenaar Ken Zeph. Ze nodigden kunstenaars uit om beeldend werk te maken voor hun huis aan de Stadhouderskade. Vier projecten organiseerden ze, in de sociaal-politieke realiteit van toen: hyperindividualisme enerzijds en de uitbreiding van de publieke sfeer anderzijds. In de eerste editie was het huis leeggemaakt maar waren de sporen van het afwezige privéleven beschikbaar voor artistieke interventies. Het huis werd een unheimische plek waar de kunstenaars konden experimenteren met individualiteit en identiteit, terwijl noties van eigendom en privacy tijdelijk werden opgeschort.

Later, toen de organisatoren de vertrekken weer gingen bewonen, waren die niet meer als vanouds. Met een kras van een nagel werd op de vers gewitte muren de onderliggende muurschildering weer zichtbaar. Alles mocht, en dat gebeurde dan ook: de muren werden met koffiedrab beschilderd, er werd een stuk uit de vloer en het plafond gezaagd om een verzonken zitkuil te maken, en gedurende korte tijd leefde er zelfs een leguaan in de voormalige slaapkamer. De nadruk bij de projecten lag op de samenwerking tussen de kunstenaars. Daarbij ontstonden soms flinke meningsverschillen, maar er groeiden ook vriendschappen. Er ontvouwden zich tentoonstellingen die vaak meer atmosferisch van aard waren en bevreemdend werkten. Op een gegeven moment vonden de initiatiefnemers dat alle mogelijkheden van het huis en het concept aan bod waren gekomen en sloten ze het project af. Voorlopig, zo zou blijken, want er volgden nieuwe edities op andere locaties en een stichting met dezelfde naam.

Mijn eigen ontmoeting met Welcome Stranger begon op een schoolplein in Amsterdam-West, waar Hester Elzerman mij erover vertelde terwijl we op onze kinderen wachtten. We besloten de slapende stichting een nieuwe impuls te geven. De heropleving getuigt vooral van de behoefte aan dergelijke experimenten in tijden waarin polarisatie hoogtij viert, door angst gevoede meningen zonder consequenties online worden geventileerd en de zo gevierde Nederlandse tolerantie vaak blijkt te stoppen bij de eigen voordeur. We be-

Welcome Stranger 3. Fortuyn / O'Brien, Hermann Gabler, Jan van der Pavert en Robert Suermondt, 1993. Foto: Cary Markerink.

seften dat de woorden Welcome Stranger in deze tijd mogelijk andere associaties oproepen, laafden ons aan de eigenzinnige, autonome werkwijze van onze voorgangers en gingen op zoek naar wat die geschiedenis óns zou kunnen bieden.

Welcome Stranger is tegelijkertijd simpel en onverwacht radicaal, en duidt zowel op toeschouwer als op kunstwerk. Een betekenisvolle ontmoeting met kunst vindt plaats in een intimiteit waar het vreemde bekend wordt en het bekende vreemd. We zijn zo gewend geraakt aan de institutionalisering van de kunsten dat alleen al de presentatie ervan op de allerpersoonlijkste plek, thuis, emoties oproept door de kwetsbare openheid. De werkwijze van musea en kunstinstututen is noodzakelijkerwijs gestoeld op productie en continuïteit, en blijft daardoor vaak enigszins naar binnen gekeerd en log. Die bestaande infrastructuur passen niet altijd meer bij veranderende behoeftes, want wat er buiten gebeurt, in de wereld – de groeiende sociale ongelijkheid, de aarde die opwarmt, met als gevolg wereldwijde ontwrichting en migratie –, dwingt ons tot verandering. De online wereld schept met haar echo-kamers en bubbels bovendien grenzen die steeds moeilijker te slechten zijn. Reeds in 1961 zei Marcel Duchamp: ‘The great artist of tomorrow will go underground.’ In toenemende mate zie je dat kunstenaars de gevestigde instituten en commerciële kunstwereld links laten liggen en andere manieren zoeken om hun werk te laten zien en contact met een publiek te maken. Zij kiezen er bijvoorbeeld voor om geen objecten meer te maken in een wereld die al veel te vol is of zien af van een persoonlijke signatuur door in collectieven te werken. Welcome Stranger past in die beweging.

Welcome Stranger past ook in de relatie tussen het interieur van huizen en het innerlijk leven die de Amerikaanse socioloog Richard Sennett legde in een lezing aan Harvard in 2016. Hij deed dat aan de hand van de historische ontwikkeling van de woning. Waar de woning eerst één enkel vertrek was waar gezamenlijk gewerkt, gewoond en geleefd werd, ontstond gaandeweg een opdeling in vertrekken. Daardoor ontstonden privacy en de mogelijkheid tot reflectie en het bewustzijn

van een innerlijk leven. Met de recente projecten van Welcome Stranger wordt de afstand tussen binnen en buiten teruggebracht tot de kleinst mogelijke afstand: kunstenaars werken vanuit de intimiteit van de eigen woning, niet langer de woning van de organisatoren. Daar, op de drempel van de eigen woning, banen kunstwerken zich een weg naar buiten. Gedachten, eerst nog aftastend en ongedefinieerd, krijgen een tijdelijke vorm en komen letterlijk het huis uit. Oeningen waar nieuw leven mogelijk is, zoals in een gesprek en bij ontmoetingen met anderen: eerst lijkt er geen opening te zijn, maar dan breekt er opeens iets door.

Mijn betrokkenheid bij Welcome Stranger brengt me ook terug naar mijn eigen jeugd op het Friese platteland. Ik groeide op met ouders die hun karakteristieke woning, It Lytse Slot, langzaam maar zeker omtoverden tot een openbaar museum waarin zij de door hem verzamelde volkskunst en nijverheid toonden. Tentoonstellingsruimtes en privévertrekken liepen in elkaar over en waren soms niet meer van elkaar te onderscheiden. Misschien komt daaruit mijn persoonlijke drang voort om de gecultiveerde scheiding tussen kunst en het leven te willen doorbreken. De bescheiden mogelijkheden die de woning als uitgangspunt biedt passen daarbij en voelen vertrouwd. Van daaruit oprecht ontvankelijk zijn voor het onbekende is makkelijker gezegd dan gedaan. De toekomst van Welcome Stranger is net zo onvoorspelbaar als haar verleden.

Voor mei 2024 staan vijf nieuwe kunstwerken op het programma, die tegelijkertijd starten. Kijk voor meer informatie en de exacte data op de website, www.welcomestranger.nl, en op Instagram: [_welcomestranger_](https://www.instagram.com/_welcomestranger_)

Stadhouderskade 112, het pand waar in 1992 de eerste editie van Welcome Stranger plaatsvond.

Welcome Stranger 2. Christiaan Bastiaans, Rob Birza, Maarten de Reus, Berend Strik, 1992. Foto: Cary Markerink.